

Професор др Горан Васин ЗНАЧАЈ КАРЛОВАЧКЕ МИТРОПОЛИЈЕ

У овом броју *Винограда Господњеї* доносимо разговор са др Гораном Васином, редовним професором Филозофског факултета Универзитета у Новом Саду. Са професором Васином смо разговарали о значају Карловачке митрополије и о изворима на основу којих је могуће дубље сагледавање ове важне теме.

Замолићу Вас да на почетку нашег разговора упознате читаоце са значајем Карловачке митрополије у историји Српске Православне Цркве.

Карловачка митрополија је била најважнија институција Срба у Хабзбуршкој монархији. Срби у Хабзбуршкој монархији су у Карловачкој митрополији имали ослонац сопственог идентитета и духовности. Више од два века Карловачка митрополија је била срж духовног живота свих Срба у Монархији од Беча и Пеште до Карловаца и Новог Сада.

Када говоримо о Карловачкој митрополији, једно од важнијих питања је однос карловачких митрополита према Пећкој Патријаршији. Шта нам можете рећи о том односу?

Основана 1708. године као Крушедолска митрополија, врло брзо проналази своје место у Карловцима и намеће се као кључни чинилац очувања српских *йривилеїја*. Одржавајући канонско и духовно јединство са Пећком Патријаршијом, Карловачка митрополија је сачувала традиције Светосавља и српског средњег века, које ће, баш под њеним окриљем, одиграти важну улогу у формирању модерне српске нације. Веза са Пећком Патријаршијом је била од суштинског значаја. Карловачки митрополити су помагали Патријаршију и Високе Дечане, а у црквама Карловачке митрополије су постојале такозване пећке кутије за сабирање помоћи Пећкој Патријаршији. Та нераскидива веза је дала значајно обележје деловању Карловачке

Професор др Горан Васин

митрополије све до укидања Патријаршије 1766. године. Од тог момента, Карловачка митрополија од других Православних Цркава бива препозната као једна од наследница Пећке Патријаршије. Српска Црква је имала нова средишта духовности, а и даље је била кључни чинилац и знамење српског идентитета од Цариграда до Беча. У том смислу је значајан податак да је црногорски митрополит Петар I Петровић Његош (свети Петар Цетињски) хиротонисан руком митрополита карловачког Мојсија Путника у Карловцима 1784. године. Потврђено јединство Светосавља није никада нарушавано.

Какав је био допринос Карловачке митрополије у очувању Светосавског и Косовског Завета?

Под окриљем Карловачке митрополије стваране су идеје о ослобођењу српске државе и обнови Српског Царства. У време Карловачке митрополије се посебно разви-

Разговор

Велика сеоба Срба

ло молитвено прослављање Светога Саве, преподобнога Симеона Мироточивог, светих Бранковића, светог цара Уроша Немањића, косовског мученика Лазара Хребељановића и осталих српских светитеља. Пренос моштију цара Уроша у манастир Јазак и моштију кнеза Лазара у манастир Врдник су још више допринели томе. Страдање манастира Крушедола и његово паљење од Османлија 1716. утицало је на развој молитвеног поштовања мајке Ангелине и светих Бранковића. У Карловачкој митрополији је на Светосавском и Косовском Завету утемељена српска државност која је очувала идентитет Срба у Хабзбуршкој монархији у тешким условима.

Какву улогу је имала Карловачка митрополија у историји српскога народа?

Када се сагледа целина историје Карловачке митрополије, може се закључити да не постоји ниједан значајнији догађај из историје Срба у Хабзбуршкој монархији који се није рефлектовао кроз њу. Ракоцијев устанак (1703 – 1711), ратови за аустријско наслеђе

(1740 – 1748), Седмогодишњи рат (1756 – 1763), револуционарни и Наполеонови ратови (1792 – 1815), Мађарска револуција (1848 – 1849) и Велики рат (1914 – 1918), само су део онога што су Срби морали да изнесу на својим леђима. Српски митрополити су тражили начине да помогну граничарима и војницима, да помогну свештеницима, да подигну храмове и да ојачају српске институције. Српске *јривилеије* су биле на сталном удару мађарских сталежа и Угарског сабора, али проналажени су начини да се све потешкоће превазиђу. У 18. веку је био изражен и велики притисак унијаћења. У свим разговорима са представницима власти, од царских чиновника до царског двора, упорно, доследно и чврсто је инсистирано да Српска Црква мора бити уважена и поштована, као и цео српски народ који је под њеном духовном заштитом. Епархије Карловачке митрополије су се простирале од Новог Сада и Карловаца до Беча, Пеште, Вршца, Темишвара, Пакраца, Карловца и Далмације, што је пространа географска целина достојна српске историје и српског народа.

Разговор

Патријарх Георгије Бранковић

Шта нам можете рећи о образовању, школству и књижевности у Карловачкој митрополији?

Један од највећих препорода црквеног живота у српској историји догодио се управо у Карловачкој митрополији. Свако место у којем су живели Срби имало је своју велелепну цркву. Та чињеница сведочи о великом напору и подвигу, посебно када имамо у виду да је у питању простор државе Хабзбурга, а не српска држава, и када знамо да је на том простору Католичка Црква била привилегована институција. Важан податак је да Срби у Карловачкој митрополији нису жалили ни средстава ни времена да се цркве живопису и да се подигну монументални иконостаси. Подизање и отварање српских школа под окриљем Карловачке митрополије био је подједнако важан процес. Прве гимназије и богословије настају визијом и заслугом српских митрополита. Марљиво су оснивани фондови за помоћ свештеницима, свештеничким удовицама, сирочади и талентованим ученицима. Ктиторска делатност српских митро-

Митрополит Стефан Стратимировић

полита и епископа у Хабзбуршкој монархији била је једно од трајних обележја постојања Карловачке митрополије, која је постојала и деловала у 19. веку ван своје матичне српске државе. Отуда су утисци и импресивнији.

Који су најзначајнији извори када је реч о историјском и духовном значају Карловачке митрополије?

На првом месту – архивска грађа. У Сремским Карловцима, Сентандреји, Бечу и Загребу изучавање је немогуће на озбиљан начин без темељних архивских истраживања и познавања историјских извора, како некада тако и данас.

Које знамените карловачке јерархе бисте посебно издвојили и у чему се огледа њихов значај?

Када су у питању знаменити јерарси наше свете Цркве, рецимо да први планови за обнову српске државе настају у Карловачкој митрополији. Издавају се идеје митрополи-

Разговор

та Стефана Стратимировића и бачког владике Јована Јовановића. Надахнути славном прошлошћу, а опет реалистично загледи на будућност, схватили су односе великих сила и добро уочавали да будућа српска држава мора имати заштиту и Русије и Аустрије. Био је то тежак задатак, који ће у 19. веку бити кључ решавања српског питања. Често је то значило помирити непомирљиво. То је био незавидан положај са којим су се карловачки митрополити умешно носили, не пружајући ниједној страни повод за озбиљно незадовољство. Из таквог искуства морале су се извући озбиљне поуке у црквеном и политичком смислу. Сталоженост, стрпљење, упорност, јака воља, једна једина српска идеја – то су били симболи онога што је оличавала Карловачка митрополија. Издвајамо и митрополите Павла Ненадовића, Мојсија Путника, Јосифа Рајачића, Георгија Бранковића, али и многе друге првојерархе који су уложили свој труд да се Карловачка митрополија развија, а да се притом сачувају Светосавска Црква и српски идентитет.

Која богослужбена здања Карловачке митрополије су на вас оставила посебан утисак?

Много сам путовао и истраживао, али лепота Саборне цркве светог оца Николаја у Сремским Карловцима, потом Саборног храма у Новом Саду и Саборног храма у Сентандреји остављају посебан утисак о снази духа наших предака, као и сваки храм који је са муком и великим одрицањем подигнут у славу Христа.

Шта Вас је мотивисало да се подробно и веома успешно бавите историјом Карловачке митрополије?

Патријарх Георгије Бранковић, коме сам се, гледајући његове портрете, дивио још као

студент, али и искрена жеља да, после многих деценија заборавља, оживим историју наше Цркве и свих њених институција, које су биле кључне за опстанак српског народа у дугим процесима. То је историја на коју треба да смо поносни, а не да је занемарујемо. Надам се да сам својим скромним снагама успео у тој идеји, а да ће и у будућности бити прилике да наставим стопама својих претходника, што сматрам основом истраживања.

Какав значај за нас данас има некадашња Карловачка митрополија?

Кључни значај. Карловачка митрополија, која је сачувала српски духовни и национални идентитет, може и данас да представља путоказ како се доследно, упорно, вредно и савесно брани и гради српско име и Светосавље. Увек треба да имамо на уму да је Црква корен из којег потичемо и темељ на који треба да се ослањамо.

Који су Ваши планови у погледу даљег прегалаштва?

Надам се да ћу после завршетка монографије о Карловачкој митрополији имати снаге да постепено почнем да се детаљно бавим историјом Бачке епархије, што би, са благословом нашег Митрополита бачког господина Иринеја и уз сарадњу са вредним тимом истраживача, могло да уроди озбиљним резултатима и новим књигама.

Уважени професоре, шта бисте поручили читаоцима листа Епархије бачке?

Црква је најважнији део српског идентитета, а Светосавље је темељ наше духовности. Српска историја је богата и морамо бити поносни на наше претке који су нам оставили Завет по коме можемо и морамо да живимо.

Разговарао катихета Бранислав Илић

